

**JAARBOEK
VAN HET
 EUROPEES
GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE**

20
18

PROPAGANDA VIA MEDAILLES VOOR EN TEGEN LODEWIJK XIV

Philippe SADIN *

Oorsprong van de propaganda: het absolute koningschap

Sinds de Renaissance berustte het koningschap in Frankrijk op een consensus met de adel. In de loop van de 16^{de} eeuw werd het koninklijk gezag echter steeds meer gecontesteerd en verzwakt door religieuze twisten. Ten koste van een mis (“*Paris vaut bien une messe*”) en van het Edict van Nantes dat vrijheid van godsdienst garandeerde aan de protestanten, kon Hendrik IV zich doen aanvaarden. Maar de machtsstrijd bleef onbeslist.

De kardinalen Richelieu en Mazarin, eerste ministers onder Lodewijk XIII en de jonge Lodewijk XIV die *de facto* het landbestuur in handen hadden, probeerden met succes de macht van de adel te beperken om een modern, centraal bestuurd staatsbestel uit te bouwen rond de persoon van de koning.



ARMANVS IOAN·CARD·
DE RICHELIEV



IVLIVS CARDINALIS
MAZARINVS

Maar opdat het bestuur van de Staat zou kunnen worden gecentraliseerd bij de koning, moest die een erfgenaam hebben. Lodewijk XIII en Anna van Oostenrijk bleven echter 23 jaar zonder kinderen, ondanks de vele gebeden en missen over heel Frankrijk om de hemel te smeken een erfgenaam te schenken aan het koningspaar. De geboorte van twee zonen waarvan Lodewijk de oudste was, werd dan ook bijna als een wonder aanzien, en zijn opvoeding heeft de jonge prins zeker gesterkt in die overtuiging, zodat wanneer hij op vijfjarige leeftijd de troon besteege, iedereen – en hijzelf in de eerste plaats – er zeker van was dat hij een groot vorst zal worden. Bij de dood van Mazarin in 1661 (Lodewijk XIV is dan 23 jaar oud, toen de leeftijd waarop iemand meerderjarig werd) kon hij zich dan ook uitroepen tot absoluut monarch van Frankrijk die de macht met niemand moest delen: “*L’État, c’est moi*” (hoewel historici eraan twijfelen of hij die woorden zelf echt ooit heeft uitgesproken).

* Dit is een herwerkte versie van een lezing gehouden op 26/V/2018 voor het Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek. Met dank aan de redactie van het *Jaarboek* voor de hulp bij de vertaling en de enkele toevoegingen.



**LODVICVS XIII REX
CHRISTIANISSIMVS**
= Lodewijk XIV aller-
christelijkste koning



ORDO · ET · FELICITAS
= Orde en Voorspoed
REGE CURAS IMPERII
CAPESENTE MDCLXI
= De Koning neemt het bestuur
van het Rijk in eigen handen 1661

De persoonlijke kamerdienaar van de jonge koning schreef in zijn memoires dat Lodewijk XIV sterk geboeid was door geschiedenis en dat hij vaak historische werken raadpleegde vooraleer 's morgens op te staan. In zijn lezing van maart 2018 voor het KBGN over de munten van de Ptolemeeën herinnerde Julien OLIVIER aan de belangstelling van Lodewijk XIV voor de munten en medailles die werden bewaard in het koninklijk penningkabinet (thans in de *Bibliothèque nationale de France*). Naar het voorbeeld van deze hellenistisch-Egyptische vorsten wilde Lodewijk zijn afbeelding in metaal vereeuwigen.

In 1663 richtte minister Colbert de Kleine Academie (*Petite Académie*, voluit *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*) op, die gepaste motieven en opschriften moest kiezen voor artefacten zoals gebouwen, schilderijen, wandtapijten, maar ook medailles, die de *grandeur* van Frankrijk en zijn koning moeten uitstralen. Deze Academie specialiseerde zich gaandeweg in medailles met het oog op een uitbrengen van een '*histoire métallique*' van de koning, d.w.z. een reeks medailles die de grote daden van zijn regering (met inbegrip van het regentschap van zijn moeder) moesten vereeuwigen. De (ontwerpen van de) medailles dragen op de voorzijde de beelden van Lodewijk XIV op verschillende leeftijden, terwijl de motieven op de keerzijde vaak zijn geïnspireerd op Romeinse munten, wat logisch lijkt gezien de belangstelling van Lodewijk voor dergelijke stukken in de koninklijke verzameling (hij liet zich trouwens meermaals afbeelden, gekleed als een Romeins generaal). De graveurs zoals Jean Mauger kregen dus strikte richtlijnen en hadden m.a.w. weinig persoonlijke inbreng in de ontwerpen. Ziehier enkele voorbeelden:

**GALLIA UBIQUE
VICTRIX**
= Frankrijk overal
zegevierend
(door de inname
van 34 steden)



Roma met in haar
hand een *Victoria*
op een sestertius
van keizer Marcus
Aurelius

**FELICISSIM·
REGINAE IN
URB·ADVENTUS**
= de voorspoedige
aankomst van de
koningin in de
hoofdstad



Een sestertius van
keizer Claudius
voor Agrippina jr.,
de moeder van
keizer Nero

**PACE · IN ·
LEGES · SVAS ·
CONFECTA**
= vrede gesloten
(in Nijmegen)
volgens zijn
voorwaarden



Een denarius van
keizer Vespasianus,
met de Mercurius-
staf als vredes-
symbool

**REGUM
CONGRESSIO**
= het overleg
tussen de vorsten
(voor de vrede
van de Pyreneeën)



**CONCORDIA
AUGUSTORUM**
op een aureus van
Lucius Verus

**VIS ET
CELERITAS**
= (de overwinning
behaald in Sins-
heim door) kracht
en snelheid



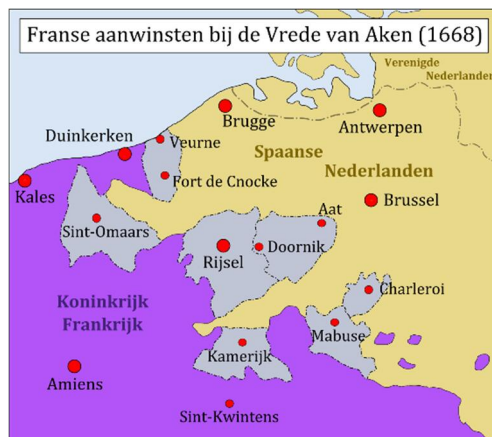
Koperen as van
keizer Augustus

In dit laatste voorbeeld worden de bliksems geslingerd door de oppergod Jupiter, waarmee koning Lodewijk XIV dus wordt geassimileerd. Een beter voorbeeld van de personencultus ter verheerlijking van de koning is er allicht niet. De houding van de adel voor de koning neemt meer en meer de vorm aan van een verering, en al snel wordt de zon, waar alles rond draait, het symbool van de vorst, zoals blijkt uit de volgende medailles uit 1663 en 1674 die ook het eerder obscuur devies van de koning **NEC PLURIBUS IMPAR** dragen, wat kan worden vertaald als 'met niemand te vergelijken'. Naar eigen zeggen van Lodewijk hield hij niet van dit devies dat hem in 1658 werd voorgesteld, maar het werd niettemin frequent gebruikt, al dan niet in combinatie met de zon als symbool voor de koning.

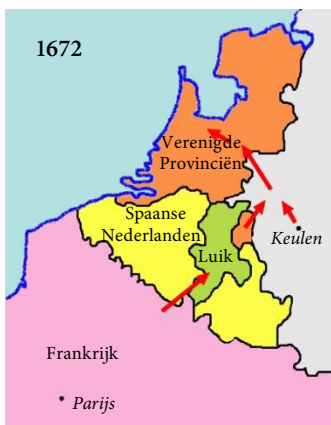


De oorlog tegen de Verenigde Provinciën en het begin van de tegen Lodewijk gerichte propaganda

Bij het overlijden van de Spaanse koning Filips IV in 1665 meende Lodewijk, die was gehuwd met diens oudste dochter Maria Theresia, aanspraak te kunnen maken op Franche-Comté en de Spaanse Nederlanden. Aangezien Madrid natuurlijk geen afstand wilde doen van die gebieden, besloot Lodewijk XIV zijn rechten met de wapens te doen gelden, wat leidde tot de zgn. Devolutieoorlog. Hij rekende hierbij op de steun van de koning van Engeland (wiens zuster was gehuwd met de broer van Lodewijk XIV) en ook van de Verenigde Provinciën die hij had geholpen in hun onafhankelijkheidsstrijd tegen Spanje. Maar deze Republiek, die de Spaanse Nederlanden zag als een buffer tegen het machtige Frankrijk, was niet opgezet met Lodewijks plannen en drong zich in een bemiddelende rol door een alliantie te sluiten met Engeland om Lodewijks gebiedshonger in te dijken, waarbij zich ook Zweden zou aansluiten (de zgn. Triple Alliantie). Onder druk hiervan aanvaardde hij het vredesverdrag van Aken dat hem enkele steden in de Spaanse Nederlanden toewees, maar het veroverde Franche-Comté moest hij teruggeven aan Spanje. Lodewijk zou vanaf dan een viscerale haat koesteren tegen de Verenigde Provinciën en op wraak zinnen.



Bovendien hadden Franse handelaars en fabrikanten, ondanks zeer protectionistische douanetarieven, erg te lijden onder de concurrentie van de Nederlanders. Een overwinning op de Verenigde Provinciën zou het mogelijk maken om deze problemen op te lossen.



Voorafgaand aan de militaire operaties had hij zich verzekerd van de steun van Engeland (via het verdrag van Doover) en van de neutraliteit van keizer Leopold I van het Heilig Roomse Rijk.

Op 12 juni 1672 viel het Franse leger dan de Zuidelijke Nederlanden binnen om door te stoten naar de Republiek in wat al snel een *Blitzkrieg* bleek te zijn, waarbij op zeer korte tijd heel wat steden werden ingenomen en de Republiek aanvankelijk, ook door interne verdeeldheid, nauwelijks weerstand bood aan de Franse troepen en aan die van hun bondgenoten, de bisschoppen van Keulen en Munster.

Terzelfdertijd waren zijn troepen ook actief op Duits grondgebied, in een oorlog met de keurvorst van Brandenburg, waar ze ook succes boekten. Voor al deze wapenfeiten werden medailles geslagen.



Gemeenschappelijke voorzijde met de titel **REX CHRISTIANISSIMUS**
= *allerchristelijkste koning*



PRÆVIA VICTORIA
= *de overwinning opent de weg*



TRANATUS RHENUS
= *De Rijn overgestoken*



BATAVIA VICTORIIS PERAGRATA
= *de Betuwe overrompeld*
(40 steden veroverd in 22 dagen)



ULTOR REGUM
= *de wreker van koningen*

Op basis van deze militaire successen liet Lodewijk XIV zich voortaan ‘de Grote’ (*Magnus*) en ‘Vader van het Vaderland’ (*P.P.* = *Pater Patriae*) noemen en eens te meer vereenzelvigen met de zon.



Gemeenschappelijke
voorzijde met de titel
LODOWICVS MAGNVS
= Lodewijk de Grote



SOLIS QVE LABORES
= de werken van de zon
(met de namen van 12
ingenomen steden)



ASSIDVITAS
= ijver

Lodewijk weerhield zijn leger ervan om door te stoten tot Amsterdam, om de deur open te houden voor onderhandelingen en zijn bondgenoten niet voor het hoofd te stoten. De Republiek kon hiervan gebruik maken om haar verdediging op punt te stellen, en deed een beroep op Willem (III) van Oranje, graaf van Nassau, die opperbevelhebber werd van het landleger en de vloot van de Verenigde Provinciën, en de erfelijke titel van *stadhouder* kreeg.



**GVILH:III:AVR:
PRINC:COM:NAS:**
= Willem III prins van Oranje,
graaf van Nassau



**SALVS POPVLORVM |
CONCORDIA**
= Eendracht redt de volkeren

Om het verder doorstoten van de troepen van Lodewijk XIV te verhinderen, liet Willem III de omgeving van Amsterdam onder water zetten, en daardoor werd de opmars van de Fransen gestuit. Op 12 september 1673 behaalden de Nederlanders dan eindelijk een eerste succes met de herovering van Naarden en de terugtrekking van de Franse troepen uit Utrecht en Ommelanden. Dit was de eerste gelegenheid om te verwijzen naar het verbleken van de Franse zon.



STA SOL
= Zon, sta stil (n.a.v. de herovering van Naarden, met een ronde kaas als Hollands symbool)



IL NE SCAIT OV ALLER
= Hij (de Franse ruiter) weet niet waarheen (n.a.v. de Franse evacuatie van Utrecht)

Ondanks de tegenslagen in de Nederlanden bleef men in Frankrijk de overwinningen van de Franse troepen op Duits grondgebied gedenken op medailles.



VIRTUS ET PRAESENTIA REGIS | MDCLXXIII
= De moed en aanwezigheid van de koning 1673



LX M. GERM. ULTRA RHENUM PULSA | MDCLXXV = 60.000
Duitsers teruggedreven achter de Rijn 1675



EXCERCITUS REDUX | VICTORIA AD ALTENHENIU.
MDCLXXV = Het teruggekeerde leger overwint in Altenheim 1675

Ondertussen woedde de oorlog tegen Spanje in de Zuidelijke Nederlanden verder, en slaagden Lodewijks troepen erin meerdere steden te veroveren.



HOSTE VIDENTE ET PERTERRITO | BUCHEMIUM CAPT. MDCLXXVI
= Bouchain ingenomen terwijl de verschrikte vijand toekeek 1676



CONSERVATORI SUO | VALENTIANÆ CAPTÆ ET AB EXIDIO SERVATÆ MDCLXXVII
= Aan haar beschermmer – Valenciennes ingenomen maar gevrijwaard van plundering 1677



METVS FINIVM SVBLATVS |
CAMERACO CAPT. MDCLXXVII
= *De grenzen veilig gesteld door*
de verovering van Cambrai 1677



VICTORIAE CASTELLENSIS
PRAEMIUM | FANUM S. AUDOMARI CAPT.
MDCLXXVII = *De beloning van de over-*
winning – de inname van Saint-Omer 1677

Eindelijk bereikten alle oorlogvoerende partijen in augustus 1678 een akkoord tijdens vredesonderhandelingen in Nijmegen; deze overeenkomst was zeer gunstig voor Lodewijk XIV, ook al had hij de Spaanse Nederlanden niet kunnen binnenrijven.



LIBERTAS PACIS SOBOLES
PRVDENTIAE ALVMNA
= *De Vrijheid die borg staat voor*
de Vrede herleeft dankzij de
Voorzichtigheid



OCCIDIT AD RHENVN NASCITVR
AD VAHALIM = *Ze (de zon) gaat onder*
aan de Rijn en herrijst aan de Waal



PACE IN LEGES SVAS CONFECTA
| MDCLXXVIII = *Vrede gesloten over-*
eenkomstig zijn voorwaarden 1678



LVDOVICVS MAGNVS REX
CHRISTIANISSIMVS = *Lodewijk*
de Grote allerchristelijkste koning

De steun aan de katholieke Engelse koning Jacob II

Op 6 februari 1685 overleed koning Karel II van Engeland en zijn broer Jacob, hertog van York, werd gekroond op 23 april van dat jaar. Hij was katholiek opgevoed en vastbesloten om, zoals overeengekomen in het verdrag van Dover, het katholieke geloof in Engeland herstellen. Hij zou dan ook een aantal verbodsmaatregelen tegen de protestanten uitvaardigen.



**CAROLUS II D.G. MAG:
BRI: FRAN: ET HIB: REX =**
*Karel II bij Gods gratie koning
van Groot-Brittannië,
Frankrijk en Ierland*



**OMNIA ORTA OCCIDUNT
| MDCLXXXV =** *Alles wat
opstijgt moet ook weer
nederdalen 1685*

En de volgende penning klinkt als een bedreiging:



**JACOBUS II D.G. MAG: BRI:
FRAN: ET HIB: REX =** *Jacob II
bij Gods gratie koning van Groot-
Brittannië, Frankrijk en Ierland*



**NEMO ME IMPUNE
LACESET | MDCLXXXV =** *Niemand zal me ongestraft
uitdagen 1685*

Merk op dat beide vorsten nog altijd de titel 'koning van Frankrijk' dragen, wat eigenlijk een anachronisme was.

Op 18 oktober 1685 kondigde Lodewijk XIV het edict van Fontainebleau af dat het edict van Nantes herriep, en het begin was van een vervolging van de protestanten. Sommige bekeerden zich, maar andere gingen in ballingschap naar de Republiek of protestantse vorstendommen in het Heilig Roomse Rijk, waar zij met open armen werden ontvangen. Dit verklaart waarom men in Nederland

en Duitsland Franse familienamen tegenkomt, zoals Hans-Joachim Marseille, een Duitse luchtheld uit Wereldoorlog II, en Thomas de Maizières, minister van Angela Merkel, beide afstammelingen van Franse Huguenoten. En ene Pierre Minuit uit Doornik vertrok uit zijn geboortstreek, vestigde zich eerst in Holland, en reisde daarna naar Noord-Amerika waar hij het eiland Manhattan kocht van de Indianen en er de stad New York stichtte. En het is ook een feit dat een zekere Philippe de la Noye de voorvader was van Franklin Delano Roosevelt.

De volgende medailles herdenken het edict van Fontainebleau:



LUDOVICVS MAGNVS XIII
 = Lodewijk XIV de Grote
 (M + D + C + L + X +
 VVVV + IIIII = 1685)



**EDICTUM NANTESIUM NIMESTUMQUE
 ABROGATUM EST MENSE OCTOB.**
 = De edicten van Nantes en Nimes
 herroepen in oktober 1685



**LUDOVICVS MAGNVS REX
 CHRISTIANISSIMVS**
 = Lodewijk de Grote,
 allerchristelijkste koning



HAERESIS EXTINGCTA |
EDICTVM OCTOBRI MDCLXXXV
 = Het edict van oktober 1685 tot
 uitroeiing van de ketterij

In Engeland riepen de vervolgte protestanten de hulp in van prins Willem van Oranje die ze zagen als een verdediger van hun geloof.



**ATAVUM PRO LIBERTATE
FIDEQUE** | M.WILH.HENR. ET MARIA
D.G.AUR. PRINC. ETC. REFORMATIONIS
VINDICES = Voor de vrijheid en het
geloof van onze voorouders. Willem
Hendrik en Maria prinsen van Oranje
enz., steunpilaren van het geloof



**IAM MIHI ROMA MINAX FISTULA
DULCI CANIT** | REFORMATIO ANGLIAE
MDCLXXXVIII = Rome dat me vroeger
bedreigde spreekt nu zacht – De
Engelse Hervorming 1688



**DEO VINDICE JUSTITIA
COMITE** = God als steun
en Gerechtigheid als gezelschap



CONTRA INFANTEM PERDITIONIS
| EXPEDITIO NAVALIS PRO LIBERTATE
ANGLIAE MDCLXXXVIII = Tegen het kind
van de ondergang – de maritieme
expeditie voor de bevrijding van
Engeland 1688

De weerstand van het Parlement en van de Engelse bevolking en de komst van Willem van Oranje leidden in 1689 tot de vlucht van Jacob II naar Frankrijk.



**JACOBUS II D.G. BRITANNIARUM
IMPERATOR** =
Jacob II Brits opperbevelhebber



MAGNIS INTERDUM PARVA NOCENT REGNO
ABDICATO IN GALLIAM APPULIT | 4 JAN. 1689 =
Soms wint het kleine van vorsten – gevlucht naar
Frankrijk na troonsafstand – 4 januari 1689

Hij vond daar een onderkomen en steun bij zijn neef Lodewijk, en het is dan ook niet verwonderlijk dat Jacob II op deze medaille niet langer de titel van koning van Frankrijk draagt, maar wel die van Brits *'imperator'*, een Romeinse titel die oorspronkelijk werd toegekend aan opperbevelhebbers die overwinningen hadden behaald; zoals verder zal blijken, was dit niet het geval bij Jacob II.



**LOVDICVS MAGNVS REX
CHRISTIANISSIMVS**
= *Lodewijk de Grote, aller-
christelijkste koning*



PERFUGIUM REGIBUS | JAC. II. M. BR. REX
CUM REG. CONJ. ET PR. WALLIAE IN GALL.
RECEPTUS MDCLXXXIX = *Jacob II koning van
Groot-Brittannië met zijn echtgenote en de
prins van Wales verwelkomd in Frankrijk 1689*

Na de vlucht van Jacob II stelt het Engelse Parlement Mary Stuart, diens oudste dochter en die protestants was opgevoed, en haar echtgenoot Willem van Oranje aan als koningin en koning van Engeland.

Intussen was Jacob II met een leger van 7.000 Franse soldaten dat Lodewijk XIV te zijner beschikking had gesteld, geland in Ierland om te proberen van daaruit zijn troon te heroveren. Willem III trok eveneens naar Ierland met zijn leger om Jacob II te bevechten, en behaalde in juli 1690 een overwinning in de slag aan de Boyne. Ter herinnering aan de militaire successen van Willem III werden de volgende medailles geslagen.



**GVILHELMVS. III D. G.
MAG. BRIT. FRAN. ET HIB.
REX** = *Willem III bij Gods
gratie koning van Groot-Brit-
tannië, Frankrijk en Ierland*



UT ET JOSUA CURSUM SOLIS RETINET 1689 =
Zoals Joshua doet hij de zon stilstaan 1689





GUIL. III M:BRIT: R. DE IAC. ET LUD. TRIUMP = *Willem III koning van Groot-Brittannië overwinnaar van Jacob en Lodewijk*



VULNERA ET INVIA SPERNIT | EJICIT JACOBUM RES: TITUIT HIBERNIAM
MDCXC = *Hij veracht wonden en onbereikbare plaatsen, verjaagt Jacob en herstelt Ierland 1690*

De oorlog tegen de Liga van Augsburg 1688-1697

Het doel van Lodewijk XIV om het Frans grondgebied uit te breiden tot over de Rijn en zijn strijd tegen het protestantisme brachten een groot deel van Europa ertoe om zich te verenigen tegen Frankrijk. Duitsland, Nederland, Zweden, Denemarken, Engeland en Spanje vormden aldus de Liga van Augsburg. Het was ook voor Willem III een manier om Lodewijk XIV te doen afzien van verdere steun aan Jacob II en aldus de krijgsverrichtingen in Ierland te beëindigen.

Bij het overlijden van de keurvorst van het Palatinaat wilde de zelfverzekerde Lodewijk XIV tussenkomen in diens opvolging, en hij viel met zijn troepen het gebied binnen dat hij deels verwoestte. Dit was het begin van een oorlog tussen Frankrijk en de Liga die negen jaar zou duren. De Franse legers kwamen hierbij meestal als overwinnaar uit de bus, en de propagandamolen draaide als nooit tevoren, soms op een ietwat lachwekkende manier.



LVDOVICVS MAG. GALL. REX PEA.PP = *Lodewijk de Grote, koning van Frankrijk, vroom, gelukkig, verheven, vader van het vaderland*



GIGANTEOS SIC FVLMINAT AVSVS | MONTIBVS EVERSIS IX APR. MDCXCI = *Zo verplettert hij de reusachtige onderneming door bergen te verzetten, 9 april 1691*



UNAM SIC OCCUPAT URBEM |
LUDOVICUS XIII OPPRESSOR DECRE-
PITUS = *Zo maakt Lodewijk XIV,*
afgeleefd onderdrukker, zich
meester van één stad



HIS ARMIS TRIA REGNA PARAT |
GUILIELMUS III LIBERATOR FLORENS =
Terwijl Willem III, bloeiend bevrijder,
drie koninkrijken heeft verkregen

Maar Lodewijk dicht zich de titel 'onoverwinnelijk' toe...



INVICTISSIMVS
LVDOVICVS MAGNVS
 = *De onoverwinnelijke*
Lodewijk de Grote



QVO PROTEGENTE HOSTES IN MANIBVS
TVIS SVNT | DEO OPTIMO MAXIMO = *Aan de*
zeer goede en zeer grote God, door wiens
bescherming de vijand in je handen valt

In 1692 veroverden de Franse legers de stad Namen en haar citadel, wat aanleiding gaf tot het hoogdravende opschrift op de volgende medaille, dat door de leden van de Liga duidelijk werd ervaren als een belediging.



LVDOVICVS MAGNVS
REX CHRISTIANISSI
 = *Lodewijk de Grote*
allerchristelijkste koning



LUDOVICUS MAGNUS NAMURC URBEM ET ARCES XXX DIE.
OBSID. CAEPIT SUB OCULIS HISPA. ANGL. GERM. BATA. CENTUM
MILL. MDCXCII = *Lodewijk de Grote nam Namen en zijn*
citadel in na een beleg van 30 dagen en voor de ogen van
100.000 Spanjaarden, Engelsen, Duitsers en Nederlanders

Wanneer die drie jaar later, in 1695, de stad heroveren, laten ze een bijna identieke medaille slaan waarop de beeldenaar van de nieuwe overwinnaar die van de vorige vervangt, en in de inscripties de herkomst van de betrokken legers wordt aangepast.



**WILHELMVS III D.G.
MAG. BRIT. FRANC. ET
HIB. REX** = *Willem III bij
Gods gratie koning van
Groot-Brittannië, Frankrijk
en Ierland*



VINCIT AMOR PATRIS PATRIÆ | **GUILL. MAX. NAMUR.**
URB. ET ARC. XLVII D. OB. CEP. SUB OC. GALL. CEN. MILL.
V SEPT. MDCXCV = *Vaderlandsliefde overwint – Willem
de Grote nam Namen en zijn citadel in na een beleg
van 47 dagen en voor de ogen van 100.000 Fransen
op 5 september 1695*

De winters van 1693 en 1694 waren zeer hard en de oorlogvoerende landen leden onder een economische crisis. Door de uitputting van de beschikbare menselijke en financiële middelen werden ze gedwongen vredesonderhandelingen op te starten. Deze leidden in 1697 tot het verdrag van Rijswijck, waarbij Frankrijk afstand deed van het merendeel van zijn veroveringen en Willem III erkende als koning van Engeland.

Bij de ondertekening van het verdrag hoopte iedereen op een duurzame vrede, wat de grote variëteit aan penningen verklaart dat bij deze gelegenheid werden geslagen.



**WILHELMVS MAG.
INVICTISSIMVS** =
*De onoverwinnelijke
Willem de Grote*



PACIS ALVINA CERES |
MDCXVII = *Vrede is de
moeder van overvloed 1697*



**LUDOVICUS MAGNUS REX
CHRISTIANISSIMUS** = *Lodewijk
de Grote allerchristelijkste koning*



**SALUS EUROPAE | PAX TERRA
MARIQUE PARTA 1697** = *Het welzijn van
Europa – Vrede te land en ter zee 1697*



**GOTT LOB DER KRIEG HAT
NUN EIN [LOCH] | MDCXCVII** =
*Godzijdank! De oorlog heeft nu een
[gat] 1697*



**HERR MACHE GANZ UND FEST
DEM FRIDE SEINEN BODEN =**
*Heer, beëindig het werk en versterk de
grondslagen van de vrede*

De Spaanse Successieoorlog

Door handig onderhandelingen had Frankrijk bekomen dat Karel II van Spanje de hertog van Anjou, een kleinzoon van Lodewijk XIV, tot zijn erfgenaam van de Spaanse troon zou benoemen. Engeland en de Verenigde Nederlanden steunden deze keuze, en bij de dood van Karel II op het einde van het jaar 1700 werd deze hertog dan ook gekroond tot koning van Spanje onder de naam Filips V.



**LUDOVICUS MAGNUS REX
CHRISTIANISSIMUS** =
*Lodewijk de Grote aller-
christelijkste koning*



REX HISPANORUM VOTIS CONCESSUS |
PHIL. DUX ANDEG. MDCC = *Een koning
geschonken overeenkomstig de Spaanse
wensen – Filips hertog van Anjou 1700*



PHILIPPUS DUX ANDEG. LUD. DELPH. F. LUD. MAG. NER. HISP. ET IND. REX. = *Filips hertog van Anjou, zoon van de dauphin Lodewijk, kleinzoon van Lodewijk de Grote, koning van Spanje en Indië*



CONCORDIA FRANCIAE ET HISPANIAE | MDCC = *Eendracht tussen Frankrijk en Spanje 1700*

Op 19 maart 1702 overleed Willem III van Oranje, en zijn schoonzus Anna, de tweede dochter van Jacob II en protestants opgevoed, werd koningin van Groot-Brittannië, Frankrijk en Ierland.



WILHELMVS III D.G. MAG. BRIT. FRANC. ET HIB. REX = *Willem III bij Gods gratie koning van Groot-Brittannië, Frankrijk en Ierland*



NON NISI SOLE OCCIDVO REVOLAT | **MORITUR ANNO M.DCC.II XIX MARTII** = *Hij trekt zich pas terug wanneer de zon ondergaat – Overleden op 19 maart 1702*



ANNA D.G. MAG. BR. FR. ET HIB. REGINA = *Anna bij Gods gratie koningin van Groot-Brittannië, Frankrijk en Ierland*



ENTIRELY ENGLISH | **ATAVIS REGIBUS** = *Van Engelsen bloede en met koninklijke voorvaders*

Lodewijk XIV betwistte deze opvolging omdat hij de rechten van de oudere (katholieke) zoon van Jacob II verdedigde. Op hun beurt betwistten de leden van de Liga de troonsbestijging van de hertog van Anjou in Spanje, en ze kwamen begin 1704 overeen om de Oostenrijkse aartshertog Karel aan te stellen als pretendent van de Spaanse troon onder de naam Karel III.



**CAROLVS III D G REX
HISPAN ARCH AVST**
= Karel III bij Gods gratie
koning van Spanje en
aartshertog van Oostenrijk



**NON INDEBITA POSCO REGNA MEIS
FATIS | A PATR ET FRAT A A CESSION FACTA**
XII-SEPT-HISP-PETIT-1703 = *Ik vraag geen
koninkrijk dat mij niet door het lot toekwam.
Vertrokken naar Spanje op 12 september 1703
na overdracht te hebben gedaan ten voordele
van zijn vader en zijn broer*

Deze oorlog verliep meestal nadelig voor Frankrijk dat zijn legers vaak zag verliezen.



**ANNA D G MAG BR FRA ET
HIB REGINA** = Anna bij Gods
gratie koningin van Groot-
Brittannië, Frankrijk en Ierland



**SINE CLADE VICTOR | CAPTIS
BONNA HUO LIMBURGO. 1703 =**
Overwinnaar zonder verlies –
Bonn, Hoei en Limburg
ingenomen 1703

Op 12 mei 1706 deed zich een zonsverduistering voor over delen van Spanje, Frankrijk en Duitsland, wat werd gezien als een goddelijk omen. Dit verschijnsel werd afgebeeld op meerdere medailles van de leden van de Liga, die het zagen als een voor hen positief voorteken voor de uitkomst van de oorlog.



**SOLIS ECLIPSIS D. 12 MAI. |
BARCELONA OBSIDIONE LIBERATA
PHILIPPO ANDEGAV. EX HISP. FUGATO =**
*Zonsverduistering op 12 mei – Barcelona
bevrijd – Filips van Anjou verjaagd uit
Spanje*



**VICTORIARVM IMPETVS | SVB DVCE
MARLEBVRG. VICTORE PERPETVO GALL.
PROFLIGATIS BRABANTIA ET FLANDRIA
EREPTÆ = Snelle overwinningen op de
vluchtende Fransen dankzij de altijd
winnende hertog an Marlbourough –
Brabant en Vlaanderen bevrijd**



**MIT GOTT DVRCH M. O. G. VND
L. WIRDS DA VND DORTEN
WIDER HELL = Met Gods hulp en
dankzij [de generaals] Malborough,
Ouwerkerke, Galloway en Laeke,
breekt de zon weer overal door**



**BARCELONA LIBERATA A. 1706 12 MAI.
MADRITVM OCCVP M. MAJ. TIRLEMONT.
CLADES BRABANTIA OCCVPATA M. MAJ.
MDCCVI = Barcelona bevrijd op 12 mei
1706 – Madrid bevrijd in mei –
de [Franse] nederlaag bij Tienen in mei –
Brabant veroverd in mei**

De propaganda gaat steeds vaker alluderen op de ondergang van de zon van Lodewijk XIV. Tekenend is de legende op de volgende medaille die kan worden vertaald als “Lodewijk mag dan al groot zijn, Anna is toch nog groter”.



LOVDVICVS MAGNVS
ANNA MAIOR



PERCVTE ME NE DICATVR QVOD
A FEMINA INTERFECTVS SIM
JVDIC. C. 9. = Dood me uit vrees
dat men over mij zegt dat een vrouw
hem heeft een gedood – Rechters, 9



SOLEM MENTITVR QVEM
SIDERA TERRENT = Hij die
schrik heeft van hemelse tekens
is geen echte zon



SOL RVIT INTEREA ET MONTES VM-
BRANTVR | STRAGES GALL. AD MONTES
HANNON. XI SEPT. MDCCIX = De zon daalt en
haar schaduw bedekt de bergen – Nederlaag
van de Fransen bij Bergen in Henegouwen
op 9 september 1709



En Anna krijgt de titel 'augusta'.

Maar Lodewijk XIV was nog niet uitgeteld, en hij richtte op 12 juni 1709 een plechtige oproep aan de Fransen. De laatste geldreserves werden aangesproken om de oorlog te bekostigen, en de Franse legers behaalden weer een paar overwinningen.



**LUDOVICUS MAGNUS REX
CHRISTIANISSIMUS =**
*Lodewijk de Grote aller-
christelijkste koning*



**VICTORIA REDUX | HOSTES DELETI AD
VILLAM VICIOSAM X DECEMBRIS MDCCX =**
*Terugkeer van de Overwinning – De vijand
vernietigd bij Villaviciosa op 10 december 1710*



GERUNDA ITERUM EXPUGNATA |
XXV JANUARI MDCCXI = Gerona voor
de tweede keer ingenomen op
25 januari 1711



**PERRUPTO DONONIENSI
VALLO | LANDRECIIUM LIBERATUM**
II·AUGUSTI·M·DCC·XII = De verschansing
van Denain overgestoken – Landrecies
bevrijd op 2 augustus 1712

Terwijl iedereen begreep dat de oorlog nog niet gedaan was en nog lang kon voortduren, dwong de oorlogsmoeheid er de leden van de Liga eind 1711, begin 1712 toe om onderhandelingen te beginnen met Frankrijk. Ondertussen was Jozef I, keizer van het Heilige Roomse Rijk, gestorven en was zijn broer aarts-hertog Leopold en pretendent van de Spaanse troon, tot nieuwe keizer gekozen. Deze twee feiten vergemakkelijkten een overeenkomst tussen alle oorlogvoerende partijen, en op 11 april 1713 wordt het verdrag van Utrecht getekend dat een einde maakte aan de Spaanse Successieoorlog.



**ANNA D:G: MAG:BRI: FR: ET
HIB: REG:** = Anna bij Gods gratie
koningin van Groot-Brittannië,
Frankrijk en Ierland



COMPOSITIS VENERANTVR ARMIS
| MDCCXIII = Eer aan zij die de oorlog
hebben beëindigd 1713



**LUDOVICUS MAGNUS REX
CHRISTIANISSIMUS** = Lodewijk de
Grote allerchristelijkste koning



SPES FELICITATIS ORBIS | PAX
ULTRAJECTENSIS XI-APR-M-DCC-XIII
= Universele hoop op gelukkige tijden –
De vrede van Utrecht 11 augustus 1713



**VREDE MET SPANGIEN EN DEN
STAAT** | MDCCXIV = Vrede tussen
Spanje en de Republiek 1714

Conclusie: balans van Lodewijks regering

Vandaag doet dit kleingeestig spel van ironische opmerkingen of beledigingen via medailles ons misschien glimlachen, maar we mogen de gevolgen van deze oorlogen op de toenmalige gewone bevolking niet vergeten. De vernieling en de moordpartij van Zwammerdam en de Bodegraven (oorlog tegen Nederland), de plundering en de vernieling van het Palatinaat (oorlog met de Liga van Augsburg), naast vele andere oorlogsmisdaden, en de talloze doden en gewonden tijdens de gevechten dragen geenszins bij tot het palmares van de Franse troepen. Bij de ondertekening van de Vrede van Utrecht en de Vrede van Rastadt had de uitgever van de volgende satirische medaille, bestemd voor het 'gewone' volk, het dan ook bij het rechte eind door het citaat uit Sallustius' *Bellum Jugurthinum* erop te vermelden. De figuren zeggen ook in hun eigen taal (Nederlands, Frans, Engels) hoe ze over oorlogen denken, en, om het absurde aspect ervan te benadrukken, zijn bepaalde woorden in spiegelbeeld gegraveerd.



**CONCORDIA RES PARVAE
CRESCVNT** = Door eendracht
worden kleine dingen groot



**DISCORDIA RES MAXIMAE
DILABVNTVR** = Door tweedracht
vallen de grootste uiteen

Aan het begin van zijn koningschap regeerde Lodewijk XIV over een rijk en machtig Frankrijk. Het was op dat moment de sterkste natie van Europa. Bij zijn dood was Frankrijk verarmd en was Engeland de sterkste natie geworden, zeker op zee. Zo kon Frankrijk niet beletten dat Engeland zich meester maakte van zijn bezittingen in Canada. Maar Lodewijk XIV is er wel in geslaagd om zijn koninkrijk uit te breiden met Roussillon, Artois, Duinkerken, Rijssel, de Elzas, Straatsburg, de Franche-Comté en Briançon.

Ondanks het feit dat Frankrijk aan het einde van zijn regering verarmd en verzwakt was, blijven heel wat mensen de regering van Lodewijk XIV zien als een roemrijke periode voor Frankrijk. De vele kunstwerken opgericht onder zijn regering dragen daar toe bij, evenals de medailles uit zijn '*histoire métallique*' en de boeken daarover, die op ruime schaal werden verspreid en die men thans kan terugvinden in meerdere penningkabinetten en bibliotheken. Reeds tijdens zijn regering werden die medailles en boeken, op bevel van de koning, verstuurd naar o.a. Zwitserland, Perzië en Amerika. Na de oorlog met de Republiek aarzelde hij niet om een verzamelaar in Amsterdam een reeks van zijn medailles

op te sturen, en in 1686, bij het bezoek van de Siamese delegatie, bood Lodewijk XIV aan de ambassadeurs een reeks gouden medailles aan, bestemd voor hun koning. Deze verspreiding van de medailles deed de vraag ernaar bij verzamelaars zo toenemen, dat in Zwitserland kopieën werden gemaakt om aan de vraag te kunnen voldoen.

De bekendheid via medailles heeft ook andere vorsten geïnspireerd. Immers, om de herinnering aan zijn regering en zijn persoon levend te houden kan een vorst slechts enkele standbeelden laten maken, met het risico dat ze na zijn dood beschadigd raken of vernield worden omdat ze te goed zichtbaar zijn. Medailles daarentegen zijn discreter, talrijker, gemakkelijker te maken en veel moeilijker te elimineren. Ze spelen een betrouwbardere rol bij het bewaren van de herinnering. Men kan dan ook vaststellen dat vanaf de regering van Lodewijk XIV, de productie van medailles, die de grote heldendaden van de heersers verheerlijken, sterk toenam.

Bibliografie

Histoire métallique des XVII provinces des Pays-Bas (Gérard VAN LOON)

Histoire de Guillaume III Roy d'Angleterre, d'Écosse, de France et d'Irlande (N. CHEVALIER)

Médailles sur les principaux événements du règne de Louis le Grand

Les médailles de Louis XIV et leur livre (Diverse auteurs)

Medallic illustrations of the History of Great Britain (Edward HAWKINS)

Médailles de Louis XIV (Jean-Paul DIVO)

Internet

Afbeeldingen

Teylers Museum Haarlem (www.teylersmuseum.nl)

Penningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek van België

British Museum

Medallic illustrations of the History of Great Britain (Edward HAWKINS)

Verzameling van de auteur

Internet